

Archiv
für das
Studium deutscher
Koloniaisprachen.

Herausgegeben
von dem
Direktor des Seminars für Orientalische
Sprachen
Prof. Dr. EDUARD SACHAU,
Geh. Regierungsrath.

Band II.

Commissionsverlag von Georg Reimer.
Berlin 1904.

Archiv für das Studium deutscher Kolonialsprachen.

Band II.

Chamorro-Wörterbuch.

In zwei Theilen:

Deutsch-Chamorro

und

Chamorro-Deutsch.

Auf der Insel Saipan, Marianen. gesammelt

von

GEORG FRITZ,

Kaiserl. Bezirksamtman auf Saipan.

Commissionsverlag von Georg Reimer.

Berlin 1904.

Vorwort.

Das Chamorro-Wörterbuch, das in diesem zweiten Bande des Archivs veröffentlicht wird, schliesst sich als ein zweiter Beitrag desselben Verfassers, Herrn Bezirkshauptmanns G. Fritz, zum Studium dieser in Deutschland bisher gänzlich unbekanntes Sprache der Marianen an seine Chamorro-Grammatik, die im vorigen Jahre in den Mittheilungen des Seminars für Orientalische Sprachen unter den Ostasiatischen Studien erschienen ist, an. Für die Überwachung des Druckes hat Herr Dr. Nikolaus Finck, Privatdocent für allgemeine Sprachwissenschaft an der Universität zu Berlin, mich zu Dank verpflichtet.

Berlin, den 9. Juli 1904.

Der Direktor Prof. Dr. EDUARD SACHAU
Geh. Regierungsrath.

Deutsch-Chamorro.

Deutsch.	Chamorro.	Bemerkungen; insbesondere Ableitungen. Die spanischen Ableitungen sind eingeklammert.
A.		
Aal	<i>häsülē</i>	
Aas	<i>lämo(g) nã kã(t)ne mütong nã gã gã</i>	stinkendes Fleisch (<i>carne</i>) verfaultes Thier
Abend von 6—8Uhr	<i>püpuéngingē</i>	
Abends	<i>gi püpuéngingē</i>	
aber	<i>lau</i>	
abfahren	<i>hãnau hãmãnau mãpos</i>	Refl. v. <i>hãnau</i> nur in 3. Pers. Sing. u. Plur., z. B. <i>mãpos i bãtko</i> : das Schiff ist abgefahren
abfärben	<i>tinĩmo</i>	(vgl. <i>tĩmo</i> : färben, z. B. <i>i magãgo</i> <i>tinĩmo</i> : der Stoff fãrbt ab)
Abhang	<i>kãnti(d) kaniãdã</i>	(<i>cantil</i>) (<i>cañada</i>)
ablehnen (ein Gesuch)	<i>tchãtau</i>	<i>tchat-</i> als Vorsilbe: schlecht, wenig, nicht
Ablehnung	<i>tchivãtan</i>	Durch Vorsetzung von <i>in-</i> , wenn das Verb. oder Adj. mit einem Vocal, bez., wenn es mit einem Consonanten beginnt, durch Einschiebung von <i>in-</i> zwi- schen diesen und den folgen- den Vocal, wird das Subst. gebildet.
ablösen (in der Arbeit)	<i>tãgui</i>	
Abreise	<i>hãmãnau hãmĩjung</i>	vgl. <i>hãmãnau</i> : abreisen vgl. <i>hãmĩjung</i> : draussen
abreisen	<i>hãmãnau humãmãnau</i>	

abschaffen		<i>nataibüle</i>	<i>na-</i> als Vorsilbe: machen; <i>tai</i> : nicht; <i>büle</i> : gelten (<i>valer</i>) (<i>rehusar</i>)
abschlagen		<i>rehüsä</i> <i>tchätäu</i>	
abschliessen (Thür)		<i>hütchum</i> (i <i>petta</i>)	
(Vertrag)		<i>takonsträta</i>	<i>ta-</i> machen (<i>contrata</i>)
abschneiden		<i>läbon</i> <i>ütö(t)</i>	(<i>copiar</i>)
abschreiben		<i>köpiä</i>	<i>na</i> : machen; <i>hanau</i> : fortgehen (Brief, Boten)
absenden		<i>nahänau</i>	vgl. <i>hasüje</i> (<i>separar</i>)
Absicht		<i>hinasüje</i>	
absondern		<i>sēparä</i> <i>nä sānge</i> <i>nä'sāsange</i>	
absteigen (vom Wagen)		<i>tūno(g)</i> (<i>gi karéta</i>)	
abwesend		<i>tumūno(g)</i>	
Abwesenheit		<i>táiguē</i> , <i>taige</i>	<i>tai</i> : nicht; <i>guine</i> : hier
acht		<i>tináiguē</i>	
der achte		<i>guālo(g)</i>	
achtzig		<i>guá(t)gūjāi</i> <i>guālo(g)</i> <i>ngā maó-</i> (<i>t</i>) <i>not</i>	
achtzehn		<i>finā guālo(g)</i>	
Acht geben		<i>atitūje</i>	(<i>atento</i>)
achten		<i>adāhē</i> <i>goflāmen</i>	
Achtung		<i>respēta</i>	(<i>respetar</i>)
Achtung!		<i>giniflāmen</i>	
Ackerbau		<i>adāhē</i>	
Ader		<i>tchéicho-guālo</i> <i>gūga(t)</i> , <i>i gūga(t)</i>	<i>i tchéicho</i> : Arbeit; <i>guālo</i> : Feld Bei Vorsetzung des Artikels verwandelt sich das <i>u</i> der ersten Silbe im Allgemeinen in <i>i</i> . <i>mahāgā</i> : bluten (<i>v. parejo</i>) (<i>todos</i>) z. B. <i>guáho na máisa</i> : ich allein
Ader lassen		<i>namahāgā</i>	
ähnlich		<i>kāuāpārēhō</i>	
alle		<i>todos</i>	
allein	(nur)	<i>máisa</i>	
	(aber)	<i>láu</i>	
allerlei		<i>guināhā</i>	vgl. <i>guáha</i> : vorhanden
als	(zeitlich)	<i>nái</i> , <i>ānai</i>	= während
	(vergl. d.)	<i>kālang</i>	<i>este dankulónia kalang hágo</i> : dieser ist grösser als du
alsdann		<i>despues</i> <i>énau, ména, ājo ména</i>	<i>fenéna tchōgue, despues na m-tcho'tcho'</i> : erst arbeite, dann iss (alt)

also	<i>să, já, ăjona năi</i>	<i>juos atotaje sake, să (nai) tchamo sumásake: Gott verbietet zu stehlen, also stiehlt nicht (por) ănu: wegen dem</i>
alt	<i>pot-ănu bîhō ămkō</i>	
Altar	<i>ata(d)</i>	<i>(altar)</i>
Alter (allg.) (Greisen-)	<i>săkan inâmko binîhō</i>	<i>săkan = Jahr; kuânto săkan-ho: wie alt bin ich; kuânto săkan- mō: wie alt bist du; kuânto sokán-gui: wie alt ist er; kuânto săkan-hit: wie alt sind wir; kuânto săkan-hâmio: wie alt seid ihr; kuânto săkan-siha: wie alt sind sie?</i>
Ameise	<i>ód-dot</i>	
Amt	<i>pékă</i>	
anbeten	<i>ădōră</i>	<i>(adorar)</i>
anbieten	<i>ofrêse</i>	<i>(ofrecer)</i>
anbinden	<i>gôte nă'méton</i>	<i>méton = fest</i>
anderer, -e, -s	<i>pălo, Plur. mamălo</i>	
Anerbieten	<i>inefrêse prineméte</i>	<i>(v. ofrecer) (v. prometer)</i>
Anfang	<i>tinitûhon</i>	
anfangen	<i>tutûhon</i>	
Anfangs	<i>gi tinitûhon</i>	
anfassen	<i>pătcha</i>	
Angel	<i>hăgue(t)</i>	
Angelschnur	<i>koddét paldgon</i>	<i>(Saipan); (cordel) (Rota)</i>
angemessen	<i>hatchăiguă</i>	
angenehm	<i>namăgof</i>	<i>na- (macht) măgof (froh)</i>
angesehen	<i>măgas respetăjon</i>	<i>(v. respeto) (embestir)</i>
angreifen (feindl.) (berühren)	<i>embéste tûgong pătcha</i>	
Angriff	<i>tinîgong</i>	
Angst	<i>minăăniau</i>	
ängstigen	<i>nă'măniau faaniăgue</i>	
ängstlich	<i>kokăniau</i>	
Anker	<i>ănkla</i>	<i>(ancla)</i>
anklagen	<i>făăila</i>	<i>(vielleicht von hacer aire à aly., Jmd. lästig werden?), fă-, fan- als Vorsilbe: machen</i>

ankommen	<i>máto</i>	
ankündigen	<i>nátíngo</i>	
(öffentlich)	<i>sanganjáihun</i>	<i>sangāne</i> : sagen; <i>nja</i> (Partikel); <i>hijung</i> : heraus
Ankündigung	<i>sinanganjáihun</i>	
Ankunft	<i>notisia</i>	(<i>noticia</i>)
anmessen	<i>fináto</i>	(v. <i>máto</i>)
annehmen	<i>na'asentádo</i>	(<i>asentado</i>)
(empfangen)	<i>tcháh(e)lan</i>	
(Lehre)	<i>resibē</i>	(<i>recibir</i>)
anordnen	<i>ósge</i>	
anpassen	<i>na'fatnas</i>	
anreden	<i>na'ájá</i>	
	<i>ádingān</i>	
	<i>adingāne</i>	
anrühren	<i>pátcha</i>	
anschwellen	<i>pumó(g)pog</i>	vgl. <i>pógpog</i> : Geschwulst
ansehen	<i>fana</i>	
ansiedeln	<i>manāno</i>	vgl. <i>táno</i> : Grundstück
	<i>rumádíkau</i>	(<i>radicarse</i>)
anständig	<i>gásyas</i>	
anstatt	<i>en bes de</i>	(<i>en vez de</i>)
anstecken (Krankheit)	<i>tánme</i>	
Ansteckung	<i>tinánme</i>	
anstreichen	<i>pálai</i>	
	<i>péntá</i>	(<i>pintar</i>)
anstrengen (Jmd.)	<i>námátátngā</i>	<i>tchámo namatátnga i tautau</i> : strenge den Mann nicht an
(sich)	<i>mámaitche'tcho'</i>	v. <i>matchó'tcho'</i> : arbeiten; <i>mais</i> : selbst = hart
anstrengend	<i>métgo(t)</i>	
Anstrengung	<i>nunatátnya</i>	
Antwort	<i>inéppe</i>	
antworten	<i>óppe</i>	
anvertrauen	<i>angóko</i>	
anweisen (Arbeit)	<i>fanūē</i>	= zeigen (vgl. <i>fána</i> , <i>fánāgue</i>)
	<i>na'k'ē</i>	(vgl. <i>k'ē</i> , sehen)
Anweisung	<i>finanāgue</i>	
anwesend	<i>gáige</i>	
Anwesenheit	<i>gináige</i>	
anzeigen (denuncieren)	<i>fa'áula</i>	vgl. anklagen
anziehen (sich)	<i>minagágo-maisa</i>	vgl. <i>magágo</i> : Kleidung
	<i>nabéste</i>	(<i>vestirse</i>)
anzünden	<i>sóngye</i>	
	<i>tó(t)yue</i>	

Apfelsine	<i>káhé(t)</i>	(<i>cajel</i>)
(bittere)	<i>lalánga</i>	(<i>naranja</i>)
Arbeit(Leistung)	<i>fatchó'tcho'</i>	
(Gegenstand)	<i>ítché'tcho'</i>	
(mühevoll)	<i>minápot</i>	vgl. <i>mapot</i> : schwierig
arbeiten	<i>fatchó'tcho'</i>	<i>ma-, fa-</i> = machen; <i>tchó'tchó'</i>
	<i>matchó'tcho'</i>	= essen
	<i>tchôguë</i>	
Arbeiter	<i>móso</i>	(<i>mozo</i>)
	<i>tináutau</i>	vgl. <i>tautau</i> : Mann
Ärger	<i>binábö</i>	
ärgern (Jmd.)	<i>na'búbö</i>	
	<i>na'máksia</i>	(<i>hacer malicia</i>)
(sich)	<i>búbö</i>	
Ärgerniss	<i>ninabúbö</i>	
	<i>ninalalálo</i>	vgl. <i>lalálo</i> : zornig
Arm (einschl. Hand)	<i>kánai</i>	
arm	<i>pöble</i>	(<i>pobre</i>)
Armuth	<i>pinébl</i>	
arretiren	<i>póngle preso</i>	(<i>pon-le preso</i>)
artig	<i>ósgon</i>	
Arzenei	<i>ámó(t)</i>	
Arzt	<i>aámte</i>	
Ast	<i>rámas</i>	(<i>rama</i>)
	<i>dúngä</i>	
Athem	<i>hinägong</i>	
athmen	<i>hägong</i>	
au!	<i>ai! adalau!</i>	
auch	<i>löküë</i>	
auf!	<i>hála!</i>	beim Heben eines Gegenstandes
auf (örtl.)	<i>gi hílo</i>	
auf meine Frage	<i>i finaisen</i>	
aufbewahren	<i>ühö</i>	
(verbergen)	<i>ná ná</i>	
	<i>namáó(k)</i>	vgl. <i>máó(k)</i> : dauern
aufblicken	<i>lütö</i>	
aufstehen (vom Tode)	<i>numáhele</i>	vgl. <i>lumá'la</i> : leben
auffangen (v. zuge- worfenen Gegen- stand)	<i>tsháhelan</i>	
aufgehen (Sonne)	<i>kaháilo</i>	(<i>cádau</i>)
aufhalten	<i>na'atrasáó</i>	(v. <i>atrasado</i>)
(in der Arbeit)		
(v. Flüchtling)	<i>pádang</i>	
	<i>tägam</i>	
aufhängen	<i>kánä</i>	

aufhäufen	<i>gutāi</i>	
aufheben (v. Boden)	<i>montchón</i> <i>kaha(t)</i> <i>hátsa</i>	vgl. <i>tchontchon</i> : Nest
(v. Gesetz)	<i>natáibále</i>	(<i>alzar</i>)
aufhören	<i>nařápö</i> <i>mágpö</i> <i>úmä</i>	
aufladen	<i>majúlang</i>	
auflösen	<i>atitúje</i>	
aufmerken	<i>atíto</i>	(<i>atento</i>)
aufmerksam	<i>inatúje</i>	
Aufmerksamkeit	<i>mághé(t)</i>	(<i>sencillo</i>)
aufrechtig	<i>sensijo</i>	
aufstehen (v. Bett)	<i>kahúlö</i>	
aufsteigen	<i>kahúlö</i>	
aufwachen	<i>mangmáta</i>	
wach' auf!	<i>já'ho! hála!</i>	
Auge	<i>mátá</i>	
Augenbrauen	<i>séhos</i>	(<i>cejos</i>)
Augenwimpern	<i>bábále</i>	
aus: aus Mitleid	<i>pot mináäse</i>	(<i>remendar</i>)
ausbessern	<i>leméndá</i>	im Sinne von: Thiere neu ein-
ausbreiten	<i>mámáda</i>	föhren und verbreiten
ausführbar	<i>fatínákon</i>	<i>fatínas</i>
Ausgabe	<i>gásto</i>	(<i>gasto</i>)
ausgeben	<i>gástá</i>	(<i>gastar</i>)
ausgehen	<i>hánau</i>	
aushalten (nicht nachlassen)	<i>súngon</i>	
(dulden)	<i>usúne</i>	
auslöschen (Licht)	<i>púnö</i>	
(Schrift)	<i>máfnas</i>	
ausplaudern	<i>sangánon</i>	
auspressen	<i>fúgö, húgum</i>	(<i>jugo</i> : Saft); dagegen <i>fúgo</i> : feiern
ausräuchern	<i>ásgué</i>	<i>āso</i> : Rauch; <i>ásga</i> : Schwefel; <i>ai-</i> <i>gon</i> : Nebel
ausruhen	<i>deskánsa</i>	(<i>descansar</i>)
(die Arbeit unter- brechen)	<i>na'pára</i>	(<i>parar</i>)
ausspucken (Speise)	<i>pólö njaihun</i>	
(Speichel)	<i>böbö</i>	
(hörbar)	<i>tólá</i>	
aussteigen (aus dem Wagen)	<i>káka(g)</i> <i>túno(g) (gi karéta)</i> <i>tumúno(g)</i>	

ausstreichen (Schrift)	<i>na' táibálè</i>	<i>guáho fatinas dja táibale</i> : ich streiche aus
auszeichnen	<i>distingge</i>	(<i>distinguir</i>)
aussen	<i>gi híjung</i>	
ausser	<i>fuera de, jan</i>	(<i>fuera de</i>)
ausserdem	<i>ádemas</i>	(<i>ademas</i>)
	<i>lókue</i>	
ausserhalb	<i>san híjung</i>	
Axt	<i>gátchai</i>	(<i>hacha</i>)
B.		
backen	<i>humó(t)no</i>	(<i>horno</i>)
Backenzahn	<i>lénga</i>	
Bad	<i>fauomágan</i>	
baden	<i>humómá(y)</i>	
bald	<i>gúsi</i>	
bald — bald	<i>ádjuka — adjuka</i>	
	<i>págo — págo</i>	
	<i>guáhanai — guáhanai</i>	
Balken	<i>jábe</i>	(<i>trabe</i>)
Bambus	<i>píau</i>	
Banane (reif)	<i>ágá</i>	
(unreif)	<i>tchódá</i>	
Bananenpflanzung	<i>fanjodájan</i>	
Band (am Hut)	<i>lestón</i>	(<i>liston</i>)
bändigen	<i>na' mánso</i>	(<i>manso</i>)
Bank	<i>banko</i>	(<i>banco</i>)
Bark	<i>módung, i médung</i>	in Rota
	<i>sáhēján</i>	
bärtig	<i>gai bátbas</i>	<i>gai</i> : haben (<i>barba</i>)
Bauch	<i>tíjan, i tíjan</i>	
bauen (ein Haus)	<i>mámagíma</i>	<i>i gima</i> : das Haus
baufällig	<i>majúlan</i>	
Bauholz	<i>madéras</i>	(<i>madera</i>)
Baum	<i>trónkon - háio</i>	(<i>tronco</i>)
beabsichtigen	<i>hasújé</i>	
	<i>hasúsújé</i>	
(wollen)	<i>malágo</i>	
Beamter	<i>gáipéká</i>	<i>gai</i> : haben, <i>péká</i> : Amt
beaufsichtigen	<i>púlan</i>	
(hüten)		
(die Arbeit)	<i>égägá i tché'tcho'</i>	
bedauern	<i>gai mááse</i>	<i>minaáse</i> : Mitleid
	<i>gai asíe</i>	<i>asíe</i> : verzeihen
bedecken	<i>támpe</i>	
(mit e. Deckel)		

bedecken (mit Erde) (den Kopf) (mit Blättern)	<i>oddāe</i> <i>tināhong</i> <i>tutipe</i>	<i>tūhong</i> : Hut In einer Grube wird ein Reisig- feuer gemacht und auf ihm Steine erhitzt, hierauf d. Feuer entfernt, Brotfrüchte u. A. auf die heißen Steine gelegt und mit Blättern bedeckt; nach 1/2 Stunde sind sie gar.
bedienen	<i>séthē</i>	
(sich)	<i>séthēn - máisa</i>	(<i>servirse</i>)
bedürfen	<i>guáilājē</i>	<i>ti guáilaje</i> : es ist nicht nöthig
beeifern	<i>na' kinimplido</i>	<i>kinimplido</i> (<i>cumplir</i>): Erfüllung
beerben	<i>nagáitōkā</i>	
	<i>herédā</i>	(<i>heredar</i>)
beendigen	<i>mágo</i> <i>na'fágo</i> <i>na'funhājan</i> <i>hoko(g)</i>	
(Alles aufzehren)	<i>lāitchai</i>	
beerdigen	<i>háfo(t)</i>	
Befehl	<i>oddāe</i> <i>ó(t)den</i>	(<i>orden</i>); einen Befehl ausrichten: <i>sangāne</i>
	<i>tināgo</i> <i>gināyan</i> <i>minānda</i> <i>mānda</i> <i>tāgo</i> <i>gāgan</i> <i>na'fatmas</i> <i>nahane</i> <i>na' méton</i>	<i>tāgo</i> (<i>mandar</i>)
befehlen	<i>gaige</i>	<i>méton</i> : fest <i>gi Luta gaige benado</i> : in Rota sind Hirsche <i>gi Tinian gaige (ūlat) guaka</i> : in Tinian ist Rindvieh
befestigen	<i>ūlat</i>	
befinden (örtl.: sich)	<i>hómlo</i> (schlecht) <i>malāngo</i>	
(gesundheittl.: gut)	<i>pūlā</i> <i>sōtā</i>	(<i>soltar</i>) (<i>libre</i>)
befreien (loslassen)	<i>na'libre</i>	<i>māgof</i> : froh
(allg.)	<i>namāyof</i>	
befriedigen	<i>mēh(e)nālong</i>	<i>sōda</i> : finden; also: sich finden = durstig
begabt	<i>umāsōdā</i>	
begegnen (Jmd.)	<i>māhō</i>	
begierig		